

Uudistetun akatemiaturkijan rahoitusmuodon valmistelun ja toimeenpanon suunnitelma

1. Johdanto

Suomen Akatemia rahoittaa strategiansa mukaisesti korkealaatuista, vaikuttavaa ja uudistuvaa tutkimusta. Yksi Akatemian tiedepoliittisista tavoitteista on nuorten tutkijoiden tukeminen. Uudella tutkijasukupolvella on tärkeä rooli tieteen uudistumisessa.

Nykyisin Akatemiasta nuorelle tutkijasukupolvelle on suoraan suunnattu tutkijatohtorin, akatemiaturkijan ja nuoren tutkijasukupolven akatemiahankkeen rahoitukset. Lisäksi nuoria tutkijoita työskentelee palkattuina muissa Akatemian rahoittamissa hankkeissa. Vuonna 2020 yliopistoissa tehtiin toisella uraportaalla yhteensä 4711 henkilötyövuotta (htv), joista 287 htv (6 %) Akatemian tutkijatohtorirahoituksella ja 559 htv (12 %) Akatemian myöntämällä hankerahoituksella.

Nuorelle tutkijasukupolvelle suunnattuja rahoituksen muotoja on vuosien varrella kehitetty ja uudistettu. Hakijoilta ja tutkimusorganisaatioilta saadun palautteen perusteella rahoitusmuotojen kokonaisuutta pidetään kuitenkin monimutkaisena ja hallinnollisesti raskaana. Tutkimuksen tekemisen tavat sekä tutkimusyhteistyön muodot ovat monipuolistuneet ja yliopistojen urajärjestelmät ovat kehittyneet. Nykyinen rahoituskokonaisuus ei siten palvele parhaalla mahdollisella tavalla nuoren tutkijasukupolven tutkimustyötä ja tutkijanuralla menestymistä.

Akatemian strategian toimenpidesuunnitelmassa vuosille 2022–2025 on kirjattu tarve tarkastella, miten urallaan nopeasti edenneiden tutkijoiden rahoitusmuotoja voitaisiin kehittää kokonaisuutena.

Akatemia asetti 8.6.2021 sisäisen hankeryhmän esiselvittämään nuoren tutkijasukupolven edustajia tukevien rahoitusmuotojen uudistamista. Hankeryhmän valmisteleman Akatemiaturkijauudistuksen esiselvitysraportin (31.8.2021) pohjalta Akatemia asetti 15.09.2021 hankkeen akatemiaturkijauudistuksen toteuttamiseksi.

Tämä Suomen Akatemian suunnitelma nuoren tutkijasukupolven rahoituksen uudistamisesta pohjautuu Akatemian strategian ja toimenpidesuunnitelman tavoitteiden ja hallituksen keskustelujen lisäksi syksyllä 2021 tutkijoiden, tutkimusorganisaatioiden johdon, tutkimuspalveluiden ja taloushallintojen, Unifin, Tulanetin, Tieteentekijöiden liiton, Professoriliiton ja säätiöiden kanssa käytyihin keskusteluihin ja heille suunnattuihin kyselyihin, Akatemian toimikuntien ja vastualueiden haastatteluihin, sisäisen tukiverkoston keskusteluihin sekä hankeryhmän muuhun laajaan valmistelutyöhön.

Tässä asiakirjassa kuvataan valmistelutyön toteutusta ja tuloksia, sen pohjalta tunnistetut keskeiset tavoitteet ja rahoitusmuodon pääpiirteet sekä jatkotoimet uudistuksen toteuttamiseksi siten, että uusi akatemiautkijarahoitus otettaisiin käyttöön syyskuussa 2022.

2. Valmistelutyön tuloksia

Hankeryhmä on kesä-lokakuussa 2021 tehnyt hallintovirastosta kootun tukiverkoston tuella laajaa selvitystyötä nuoren tutkijasukupolven rahoitusmuotojen kehittämiseksi. Selvitystyön tavoitteena on ollut tarkastella, miten Akatemian nuoren tutkijasukupolven rahoituksen kokonaisuus palvelisi parhaalla mahdollisella tavalla lupaavimpien nuoren tutkijasukupolven tutkijoiden tutkimustyötä ja pätevoitymistä vaativiin tutkijantehtäviin.

Selvitystyössä käytettiin ja analysoitiin kattavasti haku- ja rahoitustilastoja, perehdyttiin aiempaan hakijapalautteeseen, haastateltiin toimikuntia, esittelijöitä ja muuta hallintoviraston henkilökuntaa sekä kerättiin laajasti eri sidosryhmien näkemyksiä kyselyiden, keskusteluiden ja muiden tapaamisten avulla.

Selvitystyön perusteella nuorelle tutkijasukupolvelle tarkoitettujen rahoitusten kokonaisuus koetaan monimutkaiseksi ja hallinnollisesti tarpeettoman raskaaksi. Erityisesti kuormitusta niin tutkimusorganisaatioissa, hakijoiden keskuudessa kuin hallintovirastossa ja osin kritiikkiä aiheuttavat akatemiautkijan tehtävän vaatimat useat hakemukset ja rahoituspäätökset, liikkuvuusedellytyksen täyttäminen ja tulkinta, rahoituksen käytön joustamattomuus sekä epätarkoituksenmukaista työtä kaikissa toimijoissa aiheuttava hakemusten hyväksymisprosentin matala taso.

Tutkijoille avattuun kyselyyn saatiin 828 vastausta. Kyselyyn vastanneiden tutkijoiden mukaan nuoren tutkijasukupolven rahoitusmuodon tärkeimmät ominaisuudet ovat mahdollisuus käyttää rahoitusta omaan palkkaan, rahoituskauden riittävä pituus ja haun kohtuullinen hyväksymisprosentti. Kyselyssä ja keskusteluissa nousivat esille lisäksi tutkijoiden toive saada nykyistä enemmän kotiorganisaationsa tukea tutkijanuralleen sekä liikkuvuusedellytykseen liittyvät vaikeudet.

Tutkimuspalveluiden ja taloushallinnon henkilöstölle suunnatun kyselyn vastauksissa korostuivat myös liikkuvuusedellytyksen tulkinnan haasteet sekä kustannusarvion laatimiseen, kustannusmallien soveltamiseen, rahoituksen käytön joustamattomuuteen ja useiden rahoituslähteiden yhdistämiseen liittyvät vaikeudet. Avovastauksissa toivottiin lisää selkeyttä, yksinkertaistamista ja joustavuutta.

Tutkimusorganisaatioiden tutkimusjohdon kyselyssä ja keskusteluissa nousivat esiin nuoren tutkijasukupolven tukemisen välttämättömyys sekä kansainvälisen liikkuvuuden merkittävyys tutkijan uran kannalta. Akatemiautkijan rahoituksella toimivan tutkijan kiinnittyminen kotiorganisaatioon nähtiin tärkeäksi ja tämän vahvistamiseksi ehdotettiin akatemiautkijan osallistumista oman tutkimustyön ohella pienellä osuudella myös muihin organisaation tehtäviin. Tätä pidettiin oleellisena myös ammattitutkijaksi pätevoitymisessä ja ulkomaalaisten nuorten tutkijoiden integroimiseksi suomalaiseen tiedeyhteisöön.

Hankeryhmä on myös koonnut kattavan tilasto- ja tausta-aineistopakettin, laatinut skenaariolaskelmia eri vaihtoehtojen vertailemisen tueksi, tarkastellut uudistukseen liittyviä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymyksiä, arvioinut SARA-järjestelmän vaatimia muutoksia ja niiden toteutettavuutta sekä laatinut viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelman.

3. Keskeiset tavoitteet ja rahoitusmuodon pääpiirteet valmistelutyön pohjalta

Uudistuksen tiedepoliittisena tavoitteena on parhaimpien nuoren tutkijasukupolven tutkijoiden tunnistaminen ja tukeminen niin, että rahoituskaudella tutkija voi edetä urallaan merkittävästi kohti vaativimpia tutkijatehtäviä.

Tavoitteena on myös yksinkertaistaa rahoitusmuotojen kokonaisuutta, sujuvoittaa rahoituksen hakemista ja joustavoittaa rahoituksen käyttöä rahoituskauden aikana sekä keventää tutkijoiden, tutkimusorganisaatioiden ja Suomen Akatemian hallinnollista työtä.

Tavoitteiden saavuttamiseksi otetaan käyttöön uusi akatemiattutkijan rahoitusmuoto urallaan nopeasti edenneiden nuoren tutkijasukupolven tutkijoiden tukemiseksi. Samalla luovutaan tutkijatohtorin ja nykyisen akatemiattutkijan tehtävien rahoitusmuodoista, nykyisen akatemiattutkijan tutkimuskulurahoituksesta sekä nuorelle tutkijasukupolvelle suunnatusta akatemiahankerahoituksesta. Rahoitusmuotojen karsimisella tavoitellaan hakijoille nykyistä yksinkertaisempaa Akatemian rahoitusmuotovalikoimaa.

Tiedepoliittinen tavoite. Uuden akatemiattutkijan rahoitusmuodon tiedepoliittinen tavoite on tunnistaa lupaavimmat nuoren tutkijasukupolven hakijat ja tukea heidän tutkimustyötään niin, että he voivat rahoituskaudella edetä merkittävästi urallaan kohti vaativimpia tutkijatehtäviä ja vakiinnuttaa asemansa kansallisessa ja kansainvälisessä tutkijayhteisössä. Akatemiattutkijan tutkimus on tieteellisesti korkeatasoista, vaikuttavaa ja tiedettä uudistavaa.

Arvioinnin perusteet. Uuden akatemiattutkijan hakemuksen tieteellisen arvioinnin kriteerit ovat tutkimusrahoituspäätösten perusteissa kuvattujen vertaisarvioinnin perusteiden mukaisia: tutkimussuunnitelmassa kuvattun tutkimuksen tieteellinen laatu, innovatiivisuus ja uutuusarvo sekä vaikuttavuus tiedeyhteisössä, hakijan/tutkimusryhmän pätevyys hankkeen toteuttamiseksi, tutkimussuunnitelman toteuttamiskelpoisuus (ml. tutkimuseettiset kysymykset), tutkimusympäristön ja yhteistyöverkostojen laatu sekä tutkijoiden liikkuvuus ja tutkijankoulutus (Tutkimusrahoituspäätösten perusteet 17.6.2021).

Uuden akatemiattutkijahakijan pätevyyden arvioinnissa otetaan erityisesti huomioon tohtorintutkinnon jälkeinen tutkimustoiminta ja tieteellinen yhteistyö uravaihe huomioiden. Arvioinnissa painotetaan tutkimussuunnitelman ja hakijan kompetenssin arviointia, joka ei perustu määrällisiin mittareihin. Lisäksi tutkijan saavutuksia arvioidaan moninaisten tuotosten ja tutkijanuran tehtävien kautta ja katkokset tutkijanuralla huomioidaan saavutuksia arvioitaessa. Tutkijan edistymistä arvioidaan myös suhteessa väitöskirjatyöhön ja mahdolliseen muuhun aikaisempaan tutkimustoimintaan. Rahoitusmuodon tiedepoliittisten tavoitteiden mukaisesti akatemiattutkija on lupaava, nousujohteisessa uravaiheessa oleva tutkija, jolla on

mahdollisuus edetä vaativimpiin tutkijan tehtäviin. Hakijan arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota urakehitykseen ja kykyyn uudistaa tiedettä.

Hakijalta odotetaan hakemuksessa näyttöjä tohtorintutkinnon jälkeisestä päteväytymisestä tai sen osoitettavissa olevasta käynnistymisestä. Nämä näytöt voivat olla eri tilanteissa ja eri tutkimusaloilla erilaisia, minkä vuoksi päteväytymisen arviointi tapahtuu osana tieteellistä vertaisarviointia. Hakija voi hakemuksessa osoittaa päteväytymistä mm. kuvaamalla kokemustaan erilaisista tutkimusympäristöistä, kyvyllään rakentaa yhteistyöverkostoja, aiemmalla kansallisella tai kansainvälisellä liikkuvuudella, olemassa olevilla tai suunnitelluilla yhteishankkeilla tai aiempaa uravaihetta itsenäisemmällä julkaisutoiminnalla.

Hakukelpoisuus. Uuden akatemiaturkijahaun hakemuksen voi jättää tutkija, jonka ensimmäisen tohtorintutkinnon myöntämisestä on hakuajan päättyessä kulunut vähintään 2 ja enintään 7 vuotta. Tälle välille sijoittuvassa uravaiheessa hakijan on mahdollista osoittaa akatemiaturkijalta edellytettävä tohtorintutkinnon jälkeisen päteväytymisen taso ja saavuttaa rahoituskaudella merkittävä eteneminen kohti vaativia tutkijantehtäviä (esimerkiksi tenure track -positiota). Hakija on jo tehnyt väitöskirjan jälkeistä tutkimusta ja tietoisia valintoja tutkijanuran edistämiseksi, mutta ei pääsääntöisesti ole vielä akatemiahankkeen vastuulliselta johtajalta edellytettävässä uravaiheessa.

Kohdentamalla akatemiaturkijahaku melko tarkasti määritellylle hakijajoukolle pyritään rahoitusmuodon tiedepoliittisten tavoitteiden ja vaikuttavuuden parhaaseen mahdolliseen saavuttamiseen sekä tavoitteiden viestimiseen siten, että hakemusten hyväksymisprosentti olisi kohtuullinen.

Liikkuvuusedellytyksestä hakijan päteväytymisen arviointiin. Tutkijoiden kansallinen ja erityisesti kansainvälinen liikkuvuus on tärkeää tieteen uudistumisen ja nuoren tutkijasukupolven itsenäistymisen kannalta. Akatemia on pyrkinyt osaltaan varmistamaan rahoittamiensa nuoren tutkijasukupolven tutkijoiden tutkimusympäristön vaihtamisen edellyttämällä hakijalta aiempaa, vähintään 6 kk liikkuvuutta, mikäli rahoitusta haetaan samaan tutkimusympäristöön, jossa väitöskirjatyö on tehty. Palautteen perusteella liikkuvuuden tarkoituksenmukainen toteuttaminen koetaan vaikeaksi ja nykymuotoisen liikkuvuusedellytyksen hyväksyttävyyttä tutkijayhteisössä on heikkoa. Erityisen haastavaksi edellytys koetaan perhe-elämän kannalta. Erilaisten poikkeusten käsittely vie epätarkoituksenmukaisella tavalla voimavaroja ja tilanne saattaa aiheuttaa yhdenvertaisuuden kannalta ongelmia.

Näiden esille tulleiden vaikeuksien sekä uuden akatemiaturkijarahoituksen tiedepoliittisen tavoitteen johdosta nykyisen kaltaisesta liikkuvuuden varmistavasta hakukelpoisuusehdosta luovutaan.

Kun nykyisellä liikkuvuusedellytyksellä pyritään varmistamaan hakijan itsenäistymistä vahvistava tutkimusympäristön muutos viimeistään rahoituskauden aikana, uudessa akatemiaturkijan rahoitusmuodossa hakijalta odotetaan itsenäistymisen vahvistumisesta näyttöjä jo hakuvaiheessa. Edellytyksellä tavoiteltu hakijan päteväytyminen uudempaan

tutkimusympäristöön tutustumisen myötä on tärkeää myös uudessa akatemiaturkijarahoituksessa. Mennyt ja suunniteltu liikkuvuus, tutkimusyhteistyö, suunnitelman kansainvälinen ulottuvuus sekä hakijan muilla tavoin saavuttama pätevytminen ovat hakemuksessa tärkeä osa hakijan arviointia.

Nelivuotinen rahoituskausi. Uuden akatemiaturkijan rahoitusmuodossa myöntöpäätökset tehdään pääsääntöisesti neljän vuoden rahoituskaudelle. Riittävän pitkä rahoituskausi on tutkijakyselyn vastausten mukaan yksi tärkeimmistä rahoitusmuodon ominaisuuksista. Neljän vuoden kausi antaa akatemiaturkijalle rahoitusmuodon tavoitteen mukaisen mahdollisuuden pätevytyä merkittävästi ammattitutkijan uralla. Sen aikana myös esimerkiksi pitkiin kokeellisiin vaiheisiin perustuvien tutkimusalojen tutkija voi tehdä merkittävää tutkimusta.

Tutkimusorganisaatioilta saadun palautteen perusteella on tärkeää, että akatemiaturkija pätevytyy laaja-alaiseksi, tiedettä uudistavaksi ja vaikuttavaksi ammattitutkijaksi. Samalla tutkijan ja tutkimusorganisaation molemminpuolinen sitoutuminen ja tutkijantyön vaikuttavuus vahvistuvat jo rahoituskauden aikana.

Uuteen akatemiaturkijan tehtävään kuuluu neljän vuoden rahoituskauden aikana keskimäärin 4 kk ammattimaisen tutkijan uran kannalta tärkeitä muita kuin tutkimustehtäviä. Näitä voivat olla esimerkiksi opetus- ja ohjaustyö, hallinnolliset tehtävät, vuorovaikutus- tai vaikuttamistyö tai muut, organisaation ydintehtäviin liittyvät tehtävät. Tämä yhteensä 4 kk työtä vastaavan ajan palkkaus toteutetaan yhteisrahoitteisesti siten, että akatemiaturkijan myönnöstä siihen voi käyttää enintään 2 kk palkkasumman verran. Siten kustannusarvioon voi sisällyttää akatemiaturkijan omaa palkkaa neljän vuoden rahoituskaudella korkeintaan 46 kk palkkaa vastaavan summan.

Yksi kustannusmalli ja eri tilanteissa joustavat rahoitusehdot. Uudessa akatemiaturkijan rahoituksessa menestyneelle hakijalle tehdään yksi myöntöpäätös. Päätös voi sisältää akatemiaturkijan omia palkkakuluja tai tutkimussuunnitelman toteuttamiseen kohdentuvia tutkimuskuluja tai molempia. Kululajit eivät ole sitovia. Rahoitusehdoissa on esitetty, mihin kuluihin rahoitusta voi käyttää. Yksi myöntöpäätös ja rahoituksen joustava käyttö ovat tärkeitä hakemisen ja tutkimuksen toteuttamisen sujuvuuden ja hallinnollisen työn keventämisen näkökulmasta.

Akatemiaturkija voi sisällyttää kustannusarvioon omaa palkkaansa suorituspaikan oman palkkausjärjestelmän mukaan. Mikäli hakijan oma palkka tulee kokonaan tai osittain muualta kuin Akatemian myönnöstä, voi kustannusarvioon sisällyttää vastaavasti enemmän tutkimuskuluja. Selvitystyössä saadun palautteen perusteella eri tutkimusalojen tarpeet vaihtelevat kustannusarvion kulurakenteen osalta huomattavasti. Siksi eri tutkimusalojen erityistarpeet (mm. tutkimusryhmiin tai yksilötutkimukseen perustuvien alojen erot, kokeellisten ja ei-kokeellisten alojen erot) huomioiva rahoitusmuoto on kaikkien toimijoiden kannalta tarkoituksenmukaisin ja parhaiten tieteen hyväksi toimiva.

Akatemian myöntämässä valtionavustuksissa yleisesti käytössä oleva kokonaiskustannusmalli noudattaa periaatetta, jossa hankkeelle kohdistetaan suorien kustannusten lisäksi

suorituspaikan välilliset kustannukset. Kokonaiskustannusmallissa noudatetaan lisäksi yhteisrahoitteisuuden periaatetta, jonka mukaan ulkopuolinen rahoittaja rahoittaa vain osan kokonaiskustannuksista ja loppuosa katetaan suorituspaikan omarahoitusosuudella. Akatemian rahoitusosuus sen tekemissä kokonaiskustannusmallia noudattavissa päätöksissä on pääsääntöisesti 70 % hankkeen kokonaiskustannuksista. Joissakin rahoitusmuodoissa, mm. akatemiaturkijan tehtävän rahoituksessa, on käytössä lisäkustannusmalli, jossa Akatemia ottaa välittömien kustannusten lisäksi huomioon vain kiinteän osan välillisistä kustannuksista (henkilösivukulut 28 % ja yleiskustannukset 14,29 %). Näissä päätöksissä Akatemian rahoitusosuus on 100 %.

Joustavuuden saavuttamiseksi on välttämätöntä siirtyä käytäntöön, jossa akatemiaturkijan myöntöpäätökset noudattavat yhtä kustannusmallia. Hallinnollisen yksinkertaisuuden tavoittamiseksi on syytä valita kustannusmalli yllä kuvattujen, nykyisin käytössä olevien kustannusmallien välillä. Vaikka kokonaiskustannusmalliin liittyvä kaikkien kustannusten läpinäkyvyyden periaate on hyvä, on lisäkustannusmallilla selvitystyön perusteella nähtävissä merkittäviä etuja. Sidosryhmiltä saadun palautteen perusteella lisäkustannusmallinen rahoitus helpottaa kustannusarvion laatimista erityisesti siten, että se kohtelee kulurakenteeltaan erilaisia hankkeita yhdenvertaisesti, koska yleiskustannusosuus lasketaan koko kustannusarviosta eikä vain palkkakustannuksista. Akatemian rahoituksen tarkoituksenmukaisen käytön varmistamiseksi on tärkeää, että kustannusarviot voidaan laatia hakemuksessa esitetyn tutkimussuunnitelman toteuttamisen tarpeet edellä. Kyselyjen vastausten ja muun palautteen mukaan lisäkustannusmalli on myös hakijoille selkeä ja ymmärrettävämpi kuin kokonaiskustannusmalli.

Valmistelutyössä on arvioitava, ovatko yllä kuvatut seikat sellaisia, joiden johdosta uudistetun akatemiaturkijan rahoituksesta olisi syytä yleisestä linjasta poiketen noudattaa lisäkustannusmallia.

4. Nuoren tutkijasukupolven rahoituksen uudistamisen jatkotoimet

Nuoren tutkijasukupolven rahoituksen uudistamista jatketaan siten, että uusi akatemiaturkijarahaus voitaisiin ottaa käyttöön syyskuussa 2022. Samalla luovutaan tutkijatohtorin ja nykyisen akatemiaturkijan tehtävien rahoitusmuodoista, nykyisen akatemiaturkijan tutkimuskulurahoituksesta sekä nuorelle tutkijasukupolvelle tarkoitettua osuudesta akatemiahankerahoituksessa.

Alkuvuodesta 2022 Akatemia käy keskusteluja sidosryhmien kanssa tämän suunnitelman keskeisistä tavoitteista ja uuden akatemiaturkijarahausmuodon pääpiirteistä ja huomioi näiden keskustelujen annin valmistellessaan tutkimusrahoituspäätösten perusteita. Osa nykyiseen rahoitusmuotovalikoimaan nähden tapahtuvista muutoksista voidaan myös ottaa käyttöön vaiheittain, mikäli tunnistetaan tarve siirtymävaiheeseen.

Epävarmuutta aiheuttava muutosvaihe on syytä pitää lyhyenä, eikä uudistuksen toimeenpanoa kannata siksi tarpeettomasti viivyttää.

SUOMEN AKATEMIA

Valmistelulle varataan keväällä riittävästi resursseja sen huolelliseen toteuttamiseen ja voimavaroja panostetaan erityisesti viestintään, vuorovaikutukseen ja hakuneuvontaan. Viestintä aloitetaan mahdollisimman aikaisin, jotta hakijat ehtivät varautua muutokseen.